majd Jugoszláviához csatolja – nem csupán az volt, hogy a szlovén fiatalokat anyanyelvükön és nemzeti szellemben neveljék, hanem az is, hogy politikai nevelésük „haladó szellemben" történjék. A diákok tanulmányaik idején bekapcsolódtak a kommunista irányítású ifjúsági szervezetek munkájába.Miután 1948-ban a határt immár legálisan is átléphették, azt kívánták tőlük, hogy a nyári szünidőre térjenek vissza lakóhelyükre és kapcsolódjanak be a politikai munkába. A cél az volt hogy hozzák létre, illetve élesszék újjá a szlovén ifjúsági szervezeteket, szervezzenek rendezvényeket, amelyeken a jugoszláviai viszonyokat propagálják, 1949-ben pedig a Dolgozó Nép Demokratikus Frontjának oldalán részt vettek a tartományi választási küzdelemben. A diákok szlovéniai tartózkodása komoly anyagi terhet jelentett a hatalom számára, ezért igénybe vették a társadalmi szervezetek, közöttük a Cirill és Metód Társaság által nyújott segítséget is. A karintiai fiatalok érdeklődése ez iránt az oktatási forma iránt 1948-ig folyamatos volt, számuk az 1948-49-es tanévben elérte a százhuszonötöt. 1949. június 22-én azonban a négy nagyhatalom a párizsi békeszerződéssel úgy döntött, hogy Ausztria határai az Anschluss előtti határokkal legyenek azonosak, és így szertefoszlott a szlovénok azon reménye, hogy a szlovénlakta területek Jugoszláviához csatlakozhatnak. Ezután mind a karintai szlovénok, mind a szlovéniai politikai szervezetek megváltoztatták ezen iskoláztatási formával kapcsolatos nézeteiket. Azt követelték, hogy Klagenfurtban (Celovec) hozzanak létre szlovén tanítóképzőt, s amíg ez meg nem valósul, addig a diákokat Ljubljanában és Mariborban képeznék. A kialakult helyzetben az érdeklődés erősen lecsökkent, s az 1951-52-es tanévben már csak 51 diák vett részt szlovéniai (tovább)képzésben.

SZILÁGYI IMRE

Perlekedő tudáselméletek

Ma már egy-két évtizedre tehető a tudományos megismerés drasztikus bizalmi válsága. Különösen így van ez az emberiséget globálisan fenyegető környezeti károk esetében. A kockázatok mérhetetlensége a „határérték" bűvszóval válik szociális definícióvá, mivel a „mellékhatások" kapcsán ütközik össze a tudós és a laikus közvélemény. Ezek a gondolatok jutottak először eszembe Farkas János Bevezetés a környezetszociológiába (BME, Budapest, 1993) című egyetemi jegyzetéből, amikor elkezdtem olvasni a szerző Perlekedő tudáselméletek című legújabb könyvét. A megismerés világválságának jelenségét a szerző kilenc fejezetre tagolva írja le. A könyv élvezetes, magas színvonalon megírt elemző, szintetizáló munka, melyben a szerző – miként azt az előszóban is megjegyzi – a közvetítő, a megértő, a „kibékítő" szerepét szerette volna vállalni, s így az egymással „perlekedő" irányzatokat komplementer modellbe helyezi el.

Az első három fejezetben a logikai pozitivizmus, a szociológiai pozitivizmus, majd az antipozitivizmus követi egymást *Suppe* Received View-jétől *Mertonon* át egészen *Kuhn* tudományfilozófiai forradalmáig. Kuhn munkásságát Farkas úgy értékeli, mint aki nem csak bírálta a logikai epirizmust, de egy alternatív elméletet is kidolgozott a természettudományokra vonatkozóan.

A szerző mostani könyvében is nagyszerű, pregnáns példákon keresztül mutatja be a különböző nézetek, elméletek társadalomfüggőségét, illetve meghatározottságát (lásd például a Normál és forradalmi tudomány című fejezetet!): „Bár Angliában és Franciaországban a hullámelmélet hívei intellektuálisan azonos szinten álltak, a franciák mégis azért váltak sikeresebbé, mert az őket körülvevő társadalmi légkör kedvezőbb volt számukra" – írja többek között e helyen.

Farkas János könyvében számos nézet, irányzat kritikája, sőt kritikájának a kritikája lelhető fel. Többek között a Kuhn felfogását bíráló *Lakatos Imre* és *Larry Laudan* alternatív tudományfelfogásáról is olvashatunk, melyek azonban nem a természet fejlődésére, hanem a „racionális haladásra" vonatkoznak (63. p.). Laudan hierarchia helyett az *elmélet*, a *módszer* és a *cél* kölcsönhatását részesíti megkülönböztetett figyelemben, amely szemlélet, ill. gondolatiság az egész köteten átível: „A szociológia és a módszertani megközelítések radikális szembeállítása pedig ahhoz a szkepticizmushoz vezet, mintha a tudomány végül is nem tudna igazi ismereteket mondani a világról." (160. p.)

Szinte lehetetlen „kiemelni" egyet is a sok-sok elméletet, tudóst és az ő nézeteiket bemutató fejezet közül, ezért csupán címszerűen sorolok fel néhányat a könyv további részéről: *A megfigyelhetőség határai; A hatások szinthierarchiája; Durkheim tudásszociológiai öröksége; Az érdekek szerepe a megismerésben; Tudósok mint stratégák; Hogyan születnek a megállapodások?; A parapszichológia kalandjai; A dualizmus „mókuskereke".*

Farkas János „nehéz intellektuális" tartalmú művét a nagyszerű példák, szemléletes ábrák teszik élvezetessé Az irodalmi hivatkozások is sokrétűek és módfelett gazdagok. A könyv méltóképpen mutatja be a tudományszociológia nemzetközi hírű tudós professzorának sokoldalú probléma-megközelítését, akinek sorai között nemcsak a filozófiai gondolkodás magas szintű eszenciáját, nem csak a társadalmi mozgástereket megjelenítő szociológiai tudást, hanem a fizikai-technikai törvények és jelenségek szakszerű ismertetését is kitapinthatjuk.

A szerző szerénységére jellemző módon az összefoglalásban találhatjuk az új tudományszemlélet summázását.

Farkas János munkáját a társadalmi változások, valamint a természettudományos és technikai megismerés iránt érdeklődő valamennyi oktatónak, kutatónak és diáknak a figyelmébe ajánlom.

Farkas János: Perlekedő tudáselméletek. Gondolat Könyvkiadó – BME Szociológiai Tanszék, Budapest, 1994. 178 p.

LÜKŐ ISTVÁN

Egy szellemi világítótorony jelzései

Minden neveléssel-oktatással foglalkozó intézménynek szellemi műhelynek is kell, illetve kellene lennie. Az egyetemek, tudományos intézetek bizonyos időközökben könyvekben, könyvsorozatokban adják tudtul a világnak kutatási eredményeiket. A nagy múltú egyetemek és a kutatóintézetek esetében a tudományos eredményeknek ez az időnkénti számbavétele természetesnek mondható, mert a kutatás, a tudományos tevékenység egyben munkaköri feladatuk is. A főiskolák is kötelességüknek érzik a kutatást, s igyekeznek felzárkózni az egyetemekhez. A közép- és általános iskolák elsősorban „felhasználói", alkalmazói a tudományos eredményeknek, s ritkábban vállalkoznak tudományos kutatásra, bár egy magára adó közép- és általános iskola legalább az évkönyveiben közreadja az ott folyó szellemi élet igényességét jelző dolgozatokat.

A tanárképző (régebben pedagógiai) főiskolák a második világháború utáni Magyarország gyermekei. Az iskoláztatás örvendetes fejlődésével szükség lett új tanár- és tanítóképző főiskolákra, azonban csak egy része támaszkodhatott régi főiskolai (akadé-